

OPLEIDING TOT LERAAR BASISONDERWIJS

In het studiejaar 2024 zijn 7.417 studenten gestart met hun opleiding tot leraar basisonderwijs en hebben 4.072 (oud-)studenten hun bachelordiploma in ontvangst mogen nemen: de leraarsbevoegdheid voor primair onderwijs.

Al deze studenten hebben de bacheloropleiding tot leraar basisonderwijs (pabo) gevolgd op één van de 24 hogescholen waar deze opleiding wordt aangeboden. Voor de borging van de kwaliteit van al deze opleidingen werken de hogescholen samen in het kennisnetwerk LOBO (Landelijk Overleg Lerarenopleidingen Basisonderwijs). Daar vindt onderlinge afstemming plaats over de vorm en inhoud van de opleiding en worden gesprekken gevoerd met stakeholders.

Over de kwaliteit van het diploma en dus ook van de startbekwame leraar mag geen discussie bestaan. De verantwoordelijkheid voor die kwaliteit is een gedeelde verantwoordelijkheid. Het ministerie voor OCW is verantwoordelijk voor de leraren, de kwaliteit van het onderwijs en voor de financiering en kaders waarbinnen lerarenopleidingen hun werk doen. Hogescholen zijn verantwoordelijk voor kwaliteit, toegankelijkheid en doelmatigheid van hun (leraren)opleidingen. Alle lerarenopleidingen hanteren daarom gelijke kaders en kwaliteitsborgingssystematieken voor het vaststellen van de eindkwalificaties van de startbekwame leraar.

De wijze waarop hogescholen de opleiding tot leraar basisonderwijs vormgeven en inkleuren kan verschillen, onder andere op basis van conceptuele keuzes, denominatieve overwegingen en/of regionale afspraken. Echter, ook ten aanzien van die opleidingscontext hebben hogescholen afspraken gemaakt die borgen dat iedere student zich optimaal kan ontwikkelen tot startbekwame leraar basisonderwijs.

In deze notitie beschrijven we de actuele afspraken voor het vaststellen van de eindkwalificaties alvorens we aandacht besteden aan de afspraken over de opleidingscontext. Actuele afspraken omdat lerarenopleidingen opereren in een dynamische context¹. Overheid, onderwijs en maatschappij vragen veel van lerarenopleidingen en van de opleidingen wordt verwacht dat ze wensen en ideeën kritisch bevragen en de opleiding waar nodig hierop aanpassen. Deze notitie moet daarom gezien en gelezen worden als een dynamische notitie met als doel om voeding te geven aan het debat over de kwaliteit van de (startbekwame) leraar basisonderwijs en indirect daarmee de kwaliteit van de opleiding tot leraar basisonderwijs.

¹ [Samenvatting uitkomsten verkenning kwaliteit en positie lerarenopleidingen.](#)

BEOOGDE LEERRESULTATEN (EINDKWALIFICATIES)

De curricula van opleidingen tot leraar basisonderwijs (pabo's) zijn gebaseerd op nationaal en internationaal vastgelegde kaders voor de beoogde leerresultaten²:

- de [Dublin-descriptoren](#) (denk- en werkniveau van hbo-bachelors) en het [Nederlands Kwalificatieraamwerk NLQF](#), niveau 6;
- de landelijk vastgestelde [bekwaamheidseisen](#) voor het beroep van leraar basisonderwijs, vertaald naar vijf [leeruitkomstgebieden op startbekwaamheidsniveau](#);
- de [kennisbases voor pabo](#).

Dublin-descriptoren en NLQF-raamwerk

De pabo's ontleen hun niveaueisen aan de Dublin-descriptoren en het NLQF-raamwerk. Deze richten zich op de generieke kennis, vaardigheden en attituden waarover een hbo-bachelor dient te beschikken. In lijn met het beroepsgerichte karakter van de opleiding worden deze kwalificaties niet zo zeer als afzonderlijke eindtermen gehanteerd, maar geïntegreerd binnen de ontwikkeling van de bekwaamheden van een leraar basisonderwijs.

Borging van deze eindkwalificaties

De NVAO³ toetst eens in de zes jaar of de beoogde leerresultaten van de opleiding passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Bekwaamheidseisen en leeruitkomstgebieden

De bekwaamheidseisen voor de leraar basisonderwijs bestaan uit een beschrijving van een brede professionele basis en drie bekwaamheidsgebieden: pedagogisch, vakinhoudelijk en vakdidactisch. Deze eisen zijn opgesteld door lerarencommissies, beschrijven wat er nodig is om leraar te zijn en te blijven en worden eens in de zes jaar geactualiseerd. Ze dienen als ijkpunten voor opleiding, toegang tot het beroep én bekwaamheidsonderhoud van leraren.

Een leraar is verantwoordelijk voor een veilig, ondersteunend en stimulerend leerklimaat (pedagogische bekwaamheid). Daarnaast is hij verantwoordelijk voor de inhoud van het onderwijs (vakinhoudelijke bekwaamheid) en de manier waarop leerlingen die inhoud leren (vakdidactische bekwaamheid). Naast kennis en kunde spelen in de interactie tussen leraar en leerling persoonlijkheid en beroepshouding van de leraar een belangrijke rol en wordt verondersteld dat de leraar kan samenwerken met collega's, ouders en anderen en zijn professionele handelen kan uitleggen en verantwoorden. Het opleidingsaanbod biedt de mogelijkheid om de bekwaamheden te ontwikkelen tot het niveau van startbekwaamheid.

² [Beoordelingskader](#) bestaande opleidingen, accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

³ De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) beoordeelt eens in de zes jaar of opleidingen in het hoger onderwijs erkend worden en studenten een waardig diploma ontvangen.

De leeruitkomstgebieden⁴ van het startbekwaamheidsniveau zijn ontleend aan de drie bekwaamheidsgebieden aangevuld met de gebieden onderzoekend handelen en professionele identiteit. Onderzoekend handelen (zichtbaar maken van onderzoekend vermogen) ligt overal onder, maar wordt apart benoemd, omdat het direct raakt aan de gewenste kwaliteit en wendbaarheid van professionals in het onderwijs. Het leeruitkomstgebied professionele identiteit verbindt eigen normen en waarden van de onderwijsprofessional aan de maatschappelijke opdracht van het onderwijs, die steeds breder wordt.

Borging van deze eindkwalificatie

De NVAO⁵ toetst eens in de zes jaar of het opleidingsprogramma het mogelijk maakt voor studenten om passende professionele onderzoeks- en beroepsvaardigheden te ontwikkelen en of wordt aangetoond dat de beoogde leerresultaten worden gerealiseerd in de producten en handelen van de studenten.

Kennisbases en profilering voor pabo

Lerarenopleiders hebben binnen het programma [10voordeleraar](#) (onderdeel van de Vereniging Hogescholen) de kennis en vaardigheden vastgelegd die een leraar moet beheersen, vanuit de gegeven wettelijke kaders zoals de bekwaamheidseisen. Het werkveld en externe deskundigen hebben de inhoud van elke kennisbasis gevalideerd. Hierbij zijn de kennisbases getoetst aan de laatste wetenschappelijke inzichten van het vak, de ontwikkelingen in het werkveld en veranderingen op het gebied van landelijk beleid. De kennisbases zijn daarna in de Algemene Vergadering van de Vereniging Hogescholen vastgesteld.

De kennisbasis legt een brede en gemeenschappelijke basis vast. De hogescholen implementeren de inhoud van de kennisbases in hun eigen onderwijs- en toetsprogramma's. In de uitwerking is ruimte voor de profilering van de verschillende hogescholen. Het betreft een beschrijving van veertien kennisbases die gekoppeld zijn aan schoolvakken⁶ en de generieke kennisbasis. In deze laatste kennisbasis worden de didactische, pedagogische en onderwijskundige kennis en vaardigheden beschreven die niet specifiek aan één schoolvak zijn gekoppeld.

Het profileringskader beschrijft de wijze waarop studenten zich in de opleiding kunnen profileren op een leeftijdsgroep (jonge of oudere kind) en ten minste één kennisbasis (of het daaraan gerelateerde vak).

Borging van deze eindkwalificatie

Voor de borging van de kennis en vaardigheden maken de pabo's naast de kennisbases gebruik van de landelijke instrumenten kennistoetsen en peerreview.

⁴ De werkgroep '[Werken met leeruitkomsten](#)' (Bestuursakkoord Flexibilisering Lerarenopleidingen) heeft leeruitkomstgebieden geformuleerd, geënt op de bekwaamheidseisen. Deze zijn zo geschreven dat opleidingen hun eigen leeruitkomsten hieronder kunnen ordenen.

⁵ De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) beoordeelt eens in de zes jaar of opleidingen in het hoger onderwijs erkend worden en studenten een waardig diploma ontvangen.

⁶ De [kerndoelen voor primair onderwijs](#) vormen hiervoor samen met de referentieniveaus voor taal en rekenen de basis.

Kennistoetsen	De landelijke kennistoetsen voor Nederlands en Wiskunde testen of de student over voldoende kennis uit de betreffende kennisbasis beschikt.
Peerreview	Door middel van instellingsoverstijgende peerreview geven vakcollega's elkaar collegiale feedback over de implementatie en borging van de kennisbases in de onderwijs- en toetsprogramma's.

Dit en het gegeven dat de kennisbases iedere zes jaar worden herijkt, garandeert dat iedere startbekwame leraar over het afgesproken kennis- en vaardigheidsniveau beschikt, ongeacht aan welke hogeschool deze de opleiding heeft afgerond en dat de uitvoering van de kennisbases periodiek getoetst en verbeterd wordt.

Afbeelding 1: Schematische weergave van (kaders voor) beoogde leerresultaten en wijze waarop kwaliteit daarvan wordt geborgd.

CONTEXT WAARIN WORDT OPGELEID

Het curriculum dat leidt tot de leraarsbevoegdheid voor primair onderwijs is een veelbesproken thema. In haar [verkenning naar de kwaliteit en positie van lerarenopleidingen](#) constateert het ministerie OCW dat lerarenopleidingen in een wirwar van verwachtingen, wensen en ideeën hun curricula bepalen en hun organisatie inrichten. Ondanks de hiervoor genoemde kaders en kwaliteitsinstrumenten worden er volgens OCW grote verschillen ervaren in de uitwerking van die curricula. Die constatering kan negatief geladen worden maar zou ook gezien kunnen worden als ‘verrijkend’ of een kracht, omdat de verschillen in curricula de uitwerking zijn van de wijze waarop pabo’s zich profileren op basis van onder andere conceptuele keuzes, denominatieve overwegingen en/of regionale afspraken en ambities. Dit alles zonder concessies te doen aan de eindkwalificaties voor het verkrijgen van het diploma.

In het kennisnetwerk LOBO vindt afstemming plaats over de vorm en inhoud van de curricula en worden gesprekken gevoerd met stakeholders, resulterend in landelijke afspraken over de inrichting van het curriculum. Afspraken over de wijze waarop invulling gegeven wordt aan leeftijdsspecialisatie en over de wijze waarop samen met het beroepenveld invulling wordt gegeven aan het opleiden en professionaliseren van leraren zijn hier mooie voorbeelden van.

Leeftijdprofilering

Alle pabo’s bieden hun studenten tijdens de opleiding voldoende ruimte om zich te positioneren als een startbekwame leraar primair onderwijs met een specifieke leeftijdsprofilering jonge kind of oudere kind. Dit wordt geborgd door de volgende afspraken:

- Studenten kunnen zich gedurende de helft van hun opleidingstijd profileren op een leeftijdsgroep; een goede oriëntatie op het brede beroep van leraar po is essentieel, zeker in de eerste fase van de opleiding;
- Het leeftijdsprofileringaanbod van de pabo sluit aan op het leeftijdsgebonden post-hbo aanbod. Dit sluit aan op de behoefte van het veld aan specialisten, aan meer specifieke en actuele kennis over de leeftijdsdifferentiatie en geeft startende en zittende leraren een aantrekkelijk(er) beroepsperspectief;
- In leeftijdsgebonden expertisecentra wordt met partners uit wetenschap, opleidingen en de praktijk expertise gebundeld rond het leren, ontwikkelen en onderwijzen van jonge kinderen en oudere kinderen. De expertisecentra dragen bij aan de doorontwikkeling van opleidingsaanbod voor leeftijdsprofilering en -specialisatie, aan professionalisering van lerarenopleiders die verantwoordelijk zijn voor dit onderwijsaanbod (initieel en post-initieel), aan het versterken van de expertise in de praktijk en de interactie tussen praktijk, opleiding en onderzoek;

Samen Opleiden en professionaliseren

Ambitie is om vóór 2030 alle studenten die een lerarenopleiding volgen, op te leiden via partnerschappen Samen Opleiden⁷.

⁷ Zie [brief](#) van sectorraden aan tweede kamer d.d. 19-09-2019

Ook hier geldt dat partnerschappen een ‘couleur locale’ kunnen geven aan de wijze waarop ze invulling geven aan het samen opleiden en professionaliseren, echter wel binnen vastgestelde kaders die de essentie en kwaliteit van het samen opleiden borgen.

Een [kwaliteitskader en peerreviewmethodiek](#) gaan uit van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor kwaliteitsborging en -ontwikkeling van partnerschappen én op landelijk niveau. De werkwijze van peer review is zo ingericht, dat partnerschappen niet alleen om de zes jaar worden gereviewd, maar zelf ook elke zes jaar bijdragen aan reviews van in elk geval twee andere partnerschappen. Daarnaast geven alle opleiding invulling aan drie uitgangspunten die de essentie vormen van het samen opleiden.

Het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren faciliteert het bundelen van krachten van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen om samen een duurzame inrichting van opleiding én professionalisering voor leraren te realiseren.

De driehoek

Partnerschappen Samen Opleiden willen praktijk en theorie – het leren op de leerwerkplek en het leren op het opleidingsinstituut – optimaal met elkaar verbinden. De driehoek student - opleiding - school staat hierbij centraal: partnerschappen geven gezamenlijk een opleidingscurriculum vorm dat recht doet aan de eisen van de opleiding, aan de mogelijkheden van de school en aan de leervragen van de student.

School is medeopleider

Scholen die zich aansluiten bij een partnerschap Samen Opleiden zijn niet alleen verantwoordelijk voor het onderwijs aan de leerlingen, maar nemen ook medeverantwoordelijkheid voor het opleiden van aanstaande leraren. Er is sprake van een gedeelde verantwoordelijkheid voor het opleidingscurriculum.

40% - 60%

De verhouding tussen het leren op de werkplek en het leren op het opleidingsinstituut is 40% - 60%. Voorheen, in het ‘stagemodel,’ was die verhouding 20% - 80%

Bron: [Vensters-op-20-jaar-Samen-Opleiden-en-Professionaliseren-def.pdf \(platformsamenopleiden.nl\)](#)